

מדוע האריכה התורה וכתבה ארבעה תארים לנשיאים?

הקדמה

בפרק ז' פסוק ב' אומרת התורה: "ויקריבו נשיאי ישראל, ראשי בית אבתם, הם נשיאי המטות, הם העמדים על הפקדים".
יש לשאול: מדוע האריכה התורה וכתבה ארבעה תארים שונים לנשיאים?

א. הסברי רש"י

רש"י הסביר רק את שני התארים האחרונים: "הם נשיאי המטות, הם העמדים על הפקדים".

1. הסבר התיאור "נשיאי המטות"

כתב רש"י: "הם נשיאי המטות - שהיו שוטרים עליהם במצרים, והיו מוכים עליהם, שנאמר: 'ויבכו שוטרי בני ישראל וגו' (שמות ה, יד)"¹.
דברי רש"י אינם מובנים: מה הקשר בין התיאור "נשיאי המטות" לבין זה שהיו שוטרים במצרים?
הסביר ביאורי מהרא"י²: "פירוש: כיון דכתיב כבר: 'נשיאי ישראל', מה צריך למכתב: 'הם נשיאי המטות?' אלא רצונו לומר 'נשיאי המטות', אלא שנעשו על ידי המטות והמקלות של נוגשי פרעה שהוכו בהם".³ וכן הסבירו מפרשים נוספים.³
נמצאנו למדים מהסבר מפרשי רש"י שהנשיאים מסרו נפשם על עם ישראל במצרים, ובזכות מסירות נפש זו עלו לגדולה.
הסבר זה בדברי רש"י מצטרף למה שכתב רש"י בפסוק הקודם: "כלות משה - בצלאל ואהליאב וכל חכם לב עשו את המשכן, ותלאו הכתוב במשה, לפי שמסר נפשו עליו לראות תבנית כל דבר ודבר, כמו שהראהו בהר להורות לעושי המלאכה ולא טעה בתבנית אחת.

¹ מקורו של רש"י הוא במדרש רבה (יב, טז) ובספרי כאן (מה).

² לבעל "תרומת הדשן".

³ עיין ב"עיקר שפתי חכמים" (שם אות ע): "ופירוש 'הם נשיאי המטות' שהיו עליהם נשיאים ושוטרים במצרים, והוכו במטות ומקלות, לכך נקראו: 'נשיאי המטות'". ועיין גם ב"דבק טוב" וב"העמק דבר" וב"שפתי חכמים" אות צ.

וכן מצינו בדוד, לפי שמסר נפשו על בנין בית המקדש, שנאמר: 'זכור ד' לדוד את כל עֲנוֹתוֹ אשר נשבע לד' וגו' (תהלים קלב, א-ב), לפיכך נקרא על שמו, שנאמר: 'ראה ביתך דוד' (מלכים א יב, טז)⁴.

כמו כן מתקשרים דברים אלו לדברי המדרש רבה בפרשתנו (במדבר רבה יג, ד) שהסביר במה זכה נחשון עמינדב להיות הנשיא שהקריב ראשון: "אמר רבי יהודה ברבי אלעאי: כשעמדו ישראל על הים היו השבטים מדיינים אלה עם אלה, זה אומר: 'אני יורד תחילה', וזה אומר: 'אני יורד תחילה', קפץ נחשון לתוך גלי הים וירד⁵. ועליו אמר דוד: 'הושיעני אלקים כי באו מים עד נפשי' (תהלים סט, ב).

אמר הקדוש ברוך הוא למשה: ידידי שוקע בים ואתה מתפלל?! 'דבר אל בני ישראל ויסעו' (שמות יד, טו), הוי: 'נודע ביהודה אלקים' (תהלים עו, ב)⁶. ולפיכך הגדיל הקב"ה שמו של נחשון בישראל, שזכה להקריב ראשון, שנאמר: 'ויחי המקריב ביום ראשון את קרבנו נחשון בן עמינדב למטה יהודה' (במדבר ז, יב). הוי 'בישראל גדול שמו' (תהלים שם)⁷.

אם כן למדנו שבארבעה מקרים זכו גדולי ישראל לכבוד בזכות מסירות נפשם:

1. הנשיאים זכו להיות נשיאים בזכות מסירות נפשם על בני ישראל במצרים.
2. משה רבנו זכה שהקמת המשכן נכתבה על שמו בזכות מסירות נפשו שהמשכן יבנה כראוי.

⁴ על הוכחת רש"י מהפסוק: "ראה ביתך דוד" הקשה ה"נחלת יעקב": "ותימה! דהא זה הפסוק נאמר לגנאי!" וכוונתו שהפסוק נאמר על ידי בני ישראל בימי ירבעם בן נבט, כאשר מרדו במלכות בית דוד! כך נאמר שם: "וירא כל ישראל כי לא שמע המלך אליהם, ויָשְׁבוּ הָעָם אֶת הַמֶּלֶךְ דָּבָר לֵאמֹר: מַה לָּנוּ חֶלֶק בְּדָוִד, וְלֹא נַחֲלָה בְּבִן יִשְׂרָאֵל, לֵאחֲרָיֶךָ יִשְׂרָאֵל, עֵתָה רָאָה בֵּיתְךָ דָּוִד. וַיִּלֶךְ יִשְׂרָאֵל לֵאחֲרָיו" (מלכים א יב, טז).

כתב ה"נחלת יעקב": "ולכן נראה כמו שמביא ראה במדבר רבה (יב, ט): שנאמר: 'מזמור שיר חנכת הבית לדוד'".

יש לציין שלא רק במדבר רבה הובא הפסוק "מזמור שיר חנכת הבית לדוד", אלא גם במדרשים אחרים: תנחומא נשא יג, תנחומא בשלח י (עמ' 86), ילקוט שמעוני ח"א סוף רמז תשיא. ובמכילתא בשלח מסכתא דשירתא פרשה א הובאו שני הפסוקים, וכן בהמשך המדרש בתנחומא שם (דף פז), ובילקוט שמעוני ח"ב סוף רמז תקצה.

⁵ "למה נקרא שמו נחשון? על שם שירד תחילה לנחשול שבים" (במדבר רבה יג, ז). ועיין רש"י בראשית כה, ג ורמב"ן שם, ורש"י ויקרא יט, טז ושמואל א ו, יח וישעיהו כא, טו ונחמיה יב, מד על חילופי האות נון באות למד, ועיין גם ב"אור החיים" הקדוש כאן בפסוק יב בד"ה "למטה יהודה".

⁶ עיין בהקדמת שו"ת "נודע ביהודה" שהסביר פסוק זה: "נודע בעבור יהודה". ונראה שזו גם כוונת המדרש כאן: "נודע בעבור [מעשהו של] יהודה, אלקים".

⁷ עיין גם רש"י בתהלים קיד, ב: "היתה יהודה לקדשו - שקפץ נחשון לתוך הים, ואמר: 'אני ארד תחילה', וזהו שאמר: 'היתה יהודה לקדשו'". ועיין עוד בסוטה לו ע"א ובספרי כאן סימן מה בתחילתו ובמפרשים.

3. דוד המלך זכה שבית המקדש יקרא על שמו בזכות מסירות נפשו על בנין בית המקדש.
4. נחשון בן עמינדב זכה להקריב ראשון מבין הנשיאים בזכות מסירות נפשו בירידה לים.

2. הסבר התיאור "הם העמדים על הפקדים"

עוד כתב רש"י: "הם העמדים על הפקדים - שעמדו עם משה ואהרן כשמנו את ישראל, שנאמר: 'ואתכם יהיו וגו' (לעיל א, ד)"⁸.

א. הסביר החזקוני את דבריו: "העמדים על הפקדים - פירש רש"י: שעמדו עם משה ואהרן כשמנו את ישראל, שנאמר: 'ואתכם יהיו וגו' (לעיל א, ד). לפיכך: 'ויביאו את קרבנם' (פסוק ג), לכפרה, לפי שמנו את ישראל, וכן מצינו בפרשת מדין: 'עבדיך נשאו את ראש אנשי המלחמה אשר בידנו, ולא נפקד ממנו איש. ונקרב את קרבן ד' לכפר על נפשותינו' (לא, מט-ג)".

גם שם פירש החזקוני כך: "ונקרב את קרבן ד' לכפר על נפשותינו - שנדרנו מלפני החשבון שנמנינו כדי שלא ישלוט בנו נגף, ולכך הביאונוהו אל אהל מועד, וכן מצינו: 'ולקחת את כסף הכפורים מאת בני ישראל ונתת אותו על עבודת אהל מועד' (שמות ל, טז)".

יש לציין ששם (במדבר לא, מט) כבר הסביר הרשב"ם כך: "עבדיך נשאו את ראש וגו' ולא נפקד ממנו איש" - במגפה. לפיכך: 'ונקרב את קרבן ד' לכפר על נפשותינו' שנדרנו מלפני החשבון שנמנינו כדי שלא ישלוט בנו נגף, ולפיכך צוה הקדוש ברוך הוא לתתו על עבודת אהל מועד, שכן מצינו בכי תשא: 'ולא יהיה בהם נגף בפקוד אותם... ולקחת את כסף הכפורים מאת בני ישראל ונתת אותו על עבודת אהל מועד, והיו לבני ישראל לזכרון' וגו' (שמות ל, יב-טז). אף כאן: 'ויביאו אתו אל אהל מועד לזכרון לפני ד' (לא, נד). מאבא מורי הרב רבי מאיר שמעתי שיטה זו ועיקרה".

יש לשאול: מדוע לא פירש הרשב"ם גם אצלנו כמו שפירש שם? ואפשר שאצלנו אין מקום להביא כפרה, כיון שנתנו מחצית השקל וגם נצטוו על כך במפורש, מה שאין כן שם, שלא נצטוו. ועיין ב"הגות בפרשיות התורה" (לרב יצחק נחשוני, בני ברק תשמ"ו) עמ' 591 שכתב: "כל המפרשים תמהים על חזקוני ממה נפשך, אם היה מנין זה על ידי שקלים למה הוזקקו לכפרה, ואם לא היה על ידי שקלים למה דווקא הם, ולא גם משה ואהרן זקוקים לכפרה?". ולא מצאתי מי הם המפרשים הללו.

עיין גם ברבנו יוסף בכור שור שם (במדבר לא, מט) שהביא שיטה זו והקשה עליה: "עבדיך נשאו את ראש וגו' - ויש מפרש על שמנו את ישראל. אבל לזה סגי בבקע לגלגלת! והיותו לכפר על ההרהור".

ב. עיין ברא"ם ששאל על דברי רש"י: "ואף על פי שהעמדים על הפקדים עדיין לא נתמנו עד אחד באייר! וענה: "שמא יש לומר שהכתוב דבר על העתיד".

ועיין ב"ביאורי מוהרא"ל" על רש"י [לרב אליעזר לוי הלפרין (ווילנא תרכ"ז)] כאן שהביא את רש"י והרא"ם, ואחר כך את דברי החזקוני ושאל עליהם: "והוא תמוה דהא המנין בתר הקרבנות הוא דהוה! ויש לישב קצת דקאי על המספר הראשון שעשו ממנו האדנים, ואפשר שהיו גם שם עומדים על הפקדים, אבל בספורנו [צ"ל: בחזקוני] שהביא הפסוק ד'ואתכם יהיו' שמדבר מספור הנעשה במ"מ [לא הבנתי ראשית תבות אלו, ונראה שצ"ל: במנין שני] ישאר בתימא". ועיין גם ב"שירת דוד" [לרב אהרן דוד גולדברג, ישיבת טלו, וויקליף אוהיו, תשנ"א] כאן שהקשה כן ונשאר בצ"ע.

ועיין ב"באר בשדה" שכתב: "כתב הרא"ם: 'ואף על פי שהעמדים על הפקדים עדיין לא נתמנו עד אחד באייר. שמא יש לומר שהכתוב דבר על העתיד', וכן ראיתי שכתב הרב 'מנחת יהודה' בשם ר"ת דאורליאנש. ולא ידעתי מי דחקם לומר כן, ד'העמדים על הפקדים' הוא לשון הוה, וכבר נתמנו [נראה שצ"ל: נמנו] ישראל בתחילת נדבת המשכן, כמו שכתב רבנו בפרשת כי תשא (שמות ל, טז),

ב. הסברי הספורנו

הסבר אחר לשני התיאורים האחרונים: "הם נשיאי המטות, הם העמדים על הפקדים", כתב הספורנו: "הם נשיאי המטות, הם העמדים על הפקדים - ומצד מה שהיו כך, הקריב כל אחד מהם בעד שבטו ואנשיו. כי מצד מה שעמדו על הפקודים הרגיש כל אחד מהם בשבטו שקצתו חשוד בעבירות.

ומצד מה שהיו נשיאים הסכימו לעמוד בפרץ ולהקריב קרבנות לכפר בעדם". כלומר: התאור "הם העמדים על הפקדים" בא לציין שהם ידעו על מה צריך לכפר בשבטם מתוך שמנו את אנשי שבטם⁹. והתאור "הם נשיאי המטות" בא לציין שמתוך שהם היו הנשיאים לכן הם הביאו קרבנות לכפר על שבטם. הספורנו, לשיטתו בהסבר האריכות בתיאור הנשיאים, כתב גם על החזרה בתיאור קרבן הנשיאים (פסוק יג-יז): "וסיפר קרבן כל אחד מהם לבדו, להורות שכל אחד מהם כיון לכפר על פרטי חטאים שידע בשבטו. וזה בכל אחד מפרטי קרבנו לרצון להם לפני ד'. וסמך ונצב עליהם בעד שבטו, כענין המעמדות בקרבנות צבור".

כלומר: הנשיאים לא הסתפקו בכך שראו שיש בשבטיהם קלקולים והצביעו עליהם ואמרו לאנשים לתקן אותם, אלא כל נשיא לקח על עצמו אחריות על הקלקולים שיש בשבטו, והקריב קרבנות לכפר על החטאים הללו, ולכן נכתב קרבן כל נשיא בנפרד.

ג. הסבר הרש"ר הירש לארבעת התארים

הסבר לכל ארבעת התארים כתב הרש"ר הירש:

"נשיאי ישראל - היו אלה נשיאי ישראל: אנשים נשואי פנים, הנושאים את משא העם. בתוקף מעמדם הם עמדו ברום הייעוד הלאומי, והיה עליהם להעלות את האומה לרום מעלת מעמדם.

ועוד נתמנו [נראה שצ"ל: נמנו] כשיצאו ממצרים שש מאות אלף רגלי (שמות יב, לז), והם היו העומדים על הפקודים בכל מניניהם, וכן תרגם יונתן: 'אינון דמתמנן במצרים על מנינא...'. ועיין גם ב"לקוטים והערות על התורה" [לרב יוסף אברהם וולף (הוצאת אהל אברהם בני ברק תשנ"ז)] כאן שכתב כעין זה.

⁹ עיין ב"שירת דוד" הנ"ל בהערה הקודמת שהביא את החזקוני והספורנו ושאל עליהם ונשאר בצ"ע. ועיין ב"ביאורי מוהרא"ל" הנ"ל בהערה הקודמת שהביא [את רש"י והרא"ם והחזקוני, ואחר כך] את דברי הספורנו ושאל עליהם: "והוא תמוה דהא המנין בתר הקרבנות הוא דהוה!" ותירץ: "ודברי הספורנו יש לישוב קצת דקאי על המספר הראשון שעשו ממנו האדנים, ואפשר שהיו גם שם עומדים על הפקודים". ועיין גם ב"באר בשדה" וב"לקוטים והערות על התורה" הנ"ל בהערה קודמת, שיישבו את הקושיה.

והם היו 'ראשי בית אבתם' בית אבי כולל את כל המשפחות המתייחסות לבית אחד והמאוחדות באיחוד השבט. אנשים אלה, שבלטו בכלל האומה כינשיאי ישראל, בלטו גם באיחוד משפחות השבט. אישיותם ואופיים החברתי הקנו להם השפעה, והציבור היה רוחש להם אמון, ולפיכך נקראו לעמוד בראש כל ענייני השבט.

תכונתם הכפולה - כינשיאי ישראל וכראשי בית אבתם - הכשירה אותם להיות נשיאי המטות. השבט קרוי 'בית אבי' על שם יחסו כלפי פנים, והוא קרוי 'מטה' על שום שהוא 'ענף' בכלל הלאומי. כימטה' הוא יונק את רוח הכלל מן השורש והגזע של הכלל, והרי הוא מעביר את רוח הכלל לרוחו המיוחדת של השבט. ונמצא, שהתפקיד המוטל על הכלל מתמלא במסגרת ייחודו של השבט. כינשיאי ישראל היו קשורים לכלל, כיראשי בית אבי היו קשורים לשבט. ולפיכך היו ראויים לייצג את ענייני הכלל במסגרת שבטם המיוחד, והוא התפקיד שהוטל עליהם כינשיאי המטות".

ומשום כך היו 'הם העמדים על הפקדים': חודש אחד לאחר מכן היה עליהם לסייע למפקד העם. ובמפקד זה היו מונים את היחידים למשפחותיהם ולשבטיהם לצורך כלל האומה".

כלומר: התורה מדגישה שהנשיאים היו צריכים לראות את עצמם כמנהיגי עם ישראל ומתוך כך לרומם את העם, וכן כל נשיא שבט צריך לדעת שהוא מופקד על ענייני השבט שלו ואחדותו, ומתוך כך עליו תמיד לדאוג גם לטובת השבט.

ד. הסבר ה"אזנים לתורה" לתאר "נשיאי ישראל"

ה"אזנים לתורה" (בפסוק מ"ח) שאל: מדוע נקראו הנשיאים: "נשיאי ישראל", ולא: "נשיאי שבטי ישראל"? והרי כל אחד היה נשיא שבט, ולא נשיא ישראל!

ענה על כך ה"אזנים לתורה": "כשחנכו את המשכן ראו מיד עד כמה כוחו יפה לאחדותם של שבטי י-ה, ששנים עשר הנשיאים נדברו להקריב 'קרבת אחיד', שלא יתכבד מי מהם בקלון חברו, הרי לך 'אחדות'... והיום ההוא נהיה ישראל אחרי קבלת התורה לעם, לפיכך הסכימה דעת המקום לחשוב את קרבנם של הנשיאים לא לקרבן יחיד, ואפילו לא לקרבן שבט אחד, אלא לקרבן עם ישראל, לקרבן ציבור. וזהו שנאמר: 'ויקריבו נשיאי ישראל' (פסוק ב'), וזאת חנכת המזבח ביום המשח אתו מאת נשיאי ישראל' (פסוק פ"ד), ולא נאמר: 'מאת נשיאי שבטי ישראל', היינו שקבע שמעתה יש לעם ישראל כולו שנים עשר נשיאים".

סיכום

התורה האריכה בתיאור הנשיאים כדי ללמדנו מספר לימודים:

- א. מי שמוסר נפשו למען עם ישראל, או כדי לקדש את שם ד' - זוכה לגדולה.
- ב. כל מנהיג צריך לקחת אחריות על מעשי האנשים שהוא מופקד עליהם.
- ג. מנהיג השבט צריך לראות את עצמו גם כמופקד על עניני השבט שלו ואחדותו, וגם לדעת שהוא אחד ממנהיגי עם ישראל כולו, ומתוך כך עליו תמיד לדאוג גם לטובת השבט וגם לטובת עם ישראל כולו.
- ד. כאשר כל נשיא שבט מתאחד עם שאר נשיאי השבטים ואינו מתנשא עליהם, התורה מחשיבה אותו לא רק לנשיא שבט, אלא לאחד מנשיאי עם ישראל.